

Vrijdag

Gerrit Krol over
De schuilkelder

21

Pagina Twee

JazzMarathon: trompettist Dave Douglas over
de **creatieve muziek** van deze tijd

Verder: Charlie Mingus / Citadel
met Hendrik de Vries

20

Muziek / Column

JazzMarathon: Diamanda Galás over
haar stem en **haar leven** als prostituee

Verder: Gerrit Krol

21

Sprookjes en andere speciale uitgaven
van **Hendrik de Vries**

Verder: Vervolg Hendrik de Vries
van pagina 19

23

19

**Honderd jaar Hendrik de Vries herdacht
met exposities en speciale uitgaven**

Vanaf morgen wordt uitgebreid herdacht dat de Groninger dichter/schilder Hendrik de Vries (1896-1989) honderd jaar geleden werd geboren. De Vries hanteerde zijn pen niet alleen als klerk bij het Groninger gemeentearchief, maar werd door tijdgenoten, mededichters en -schrijvers al herkend als de belangrijkste romantische dichter die ons land ooit heeft voortgebracht. In zijn gedichten stopte hij zijn ziel en zaligheid, maar ook in zijn beeldende werk openbaart zich veel van de innerlijke gevoelswereld van de kunstenaar. Een kleine selectie van zijn schilderijen en tekeningen is in het Groninger Museum te zien. Net als in zijn

stenaar. Een kleine selectie van zijn schilderijen en tekeningen is in het Groninger Museum te zien. Net als in zijn gedichten blijkt het dubbeltalent De Vries daarin de spoken en demonen uit zijn kindertijd op te roepen en vervolgens te bezweren.

Spoken, demonen en het geheim van Hendrik de Vries

Eric Bos

De tekeningen en schilderijen van Hendrik de Vries (1896-1989) in de omliggende zalen van het Groninger Museum doen sterk denken aan het oeuvre van de kunstenaars van het fin-de-siècle: ze zijn decadent en demonisch. Het zijn herkenbare Spaanse landschappen die in hun uitdrukking echter meer aan laat-romantische *Seelenlandschaften* doen denken dan aan het toeristische Spanje. Ook enkele van zijn vele meisjesfiguren hangen er: Spaanse zigeunerinnetjes met een wonderlijke mengeling van onschuld en verdorvenheid. De Goya-achtige tekeningen bestaan uit gezichten die de beschouwer dreigend of wezenloos aanstaren. Spookwerelden en droomlandschappen zijn het, en, waar het de meisjesfiguren betreft, erotische evocaties aan een nauwelijks ontloken vrouwelijke seksualiteit. Vooral het schilderij van een nog minderjarig meisje in vlamdend rood dat frontaal tegenover ons zit – het rokje van tule en gaas van voren omhoog geheven, haar schoot verhuld in een rode, ondoordringbare mist – is een geschilderde fontein van warmte en lustgevoel. Maar het doet ook meteen denken aan de meisjes op de symbolistische schilderijen van Matthijs Maris, vooral die in zijn *Ekstase*-serie.

Seksualiteit en fantasmagorieën, in

al zijn fascinerende en schrikwekkende gedaanten, daar gaat het om in het beeldende werk van de Hendrik de Vries. De geschilderde landschappen zijn al even ondoordringbaar als het rode meisjesportret, in hun droomachtige mistigheid, hun apocalyptische atmosfeer. En de tekeningen van Spaanse fantasielandschappen – of van stukjes tuin achter zijn woning in Haren – zouden Sigmund Freud opgewonden hebben door hun nadrukkelijke seksuele vormtaal. Freud zou de tronkachtige vormen van Spaanse rotsen, knoestige bomen, spookachtige gestalten en zelfs de abstracte vorm van de kleine meisjes tot één vorm hebben teruggevoerd, die van het mannelijke geslachtsdeel in erectie. En al dat struikgewas met hun duistere openingen, de verdwijntunnels in takken en bladeren, daar is evenmin dieptepsychologie voor nodig. In zijn meer fantastische gedichten gaat het opvallend vaak over lavastromen, erupties en overstromingen.

Vanuit die visie kan Hendrik de Vries was, wars als hij was van Freudiaanse duidingen – hij voelde zich prettiger bij de meer accepterende houding van Freuds geestverwant Carl Jung – zijn eigen psychoanalyticus genoemd worden, waarbij veel gedichten als duiding blijken te fungeren van zijn raadselachtige droombeelden, nachtmerries en fantasmagorieën.

Hoewel het fantastische als tijdgebonden verschijnsel rond de eeuwwisseling, maar ook als uiting van een beangst gevoel, een rol speelde in het leven van Hendrik de Vries, blijkt wel uit het feit dat hij al vanaf zijn tiende jaar tekeningen met fantastische onderwerpen maakte. 'Graag tekende hij in 't begin fantastische dieren, zijn verbeeldingsleven riep ze bij hem op, hij werkte eigenlijk direct, zoals de psychologen geloof ik zeggen: *ideoplastisch*,' schreef de Groninger schilder en kunstericus Johan Dijkstra – aan wie in december een retrospectief in het Groninger Museum wordt gewijd.

"Als klein kind hoorde ik er gek van op dat een schilder die een bos wilde schilderen in een bos ging zitten. Dat kon ik niet begrijpen en dat begrijp ik nog niet," zei Hendrik de Vries eens in een vraaggesprek met de schrijver W.F. Hermans, die De Vries als de grootste Nederlandse dichter beschouwde. Zoals ook de dichter J.C. Bloem zich afvroeg of De Vries als dichter 'niet de geniale is die wij bezitten'.

Dat genie zit 'm vooral in de puur romantische onderwerpkeuze, gevat in een heel directe, suggestieve, expressivistische stijl met een sterk rijm- en ritmegevoel die echter minder de vorm dan de inhoud dienen. Datzelfde kan gezegd worden van zijn beeldende werk. Ook daarin zien we dat romantisch expressivisme en het zwierige staccato van

de halen en krullen van zijn pen. Zijn beeldende werk ligt in het verlengde van zijn literaire, ze overlappen elkaar, waarbij beiden voortkomen uit dezelfde bron en hetzelfde verhaal vertellen, het verhaal van de spoken uit zijn kindertijd.

*Ziek en moe naar mijn bedje gebracht,
Schrok ik wakker, diep in de nacht,
Nam van de tafel 't lampje in de hand,
Zette 't weer weg: 't was al uitgebrand;
Liep naar beneden, door niemand gezien.*

*Waar ik bij dag soms gasten bedien,
Schalen en schotels aan moet reiken,
Zitten zwarten die rovers of duivels lijken,
Poken, rakelen en rumoeren,
Schuiven gerei op geboende vloeren.*

*Dan wordt het stil; het gaat buiten sneeuwen.
Als ik dorst fluisteren, gillen of schreeuwen,
Zouden de wolven, beren, tijgers en leeuwen
Die voor de trap liggen te loeren
Zich zeker verroeren.*

(uit: *Tovertuin*)

Voor de schilder/dichter moet het een openbaring zijn geweest in zijn tweede vaderland Spanje zijn fantasielandschappen in de werkelijkheid terug te zien. Waarbij zijn fantasmagorieën die hij als kind in het nachtelijk huis waarnam, verbeeld bleken te zijn door een andere schilder, de Spanjaard Francesco Goya. Zoals op diens *De slaap van de rede brengt monsters voort*, waarop een schrijver, een dichter, op zijn werktafel in slaap is gevallen en wordt bedreigd door wezens van de nacht – vleermuizen, uilen en katten.

*La selva se entenebrece
Het bos begint donker te worden
Vizioenen komen in horden
Wat ik wegberg moet verschijnen:
Gedrocht van mijn diepste geheimen.*

(*Verdwaalde zangen*)

Niet voor niets luidt de titel van zijn eerste bundel *De Nacht*, die verscheen kort voor zijn jaarlijkse reizen naar Spanje, van 1924 tot 1936. Daar raakte Hendrik de Vries in de ban van de Spaanse literatuur. 'Vanaf 1920 bemachtigde ik zoveel mogelijk Spaanse literaire werken, in het bijzonder dichtbundels,' schreef De Vries in zijn summier 'autobiografie' die werd afgedrukt in *Verzamelde Gedichten* (Bert Bakker, 1993). Met groot gevoel voor het ritme van deze "sonore taal" be-

gon De Vries zelf in het Spaans te dichten, zijn *Coplas*, *Goyescos*, *Gitaarfantasiën*, het woord even raadselachtig als het beeld, het beeld als fantasmagorie van het woord.

Maar ook de Spaanse muziek, de rauwe klanken, zangen en dansen van de Spaanse zigeuners raakten hem diep. Zo draaide hij zijn hele leven oude grammofoonplaten, op de soos bij zijn vrienden van De Ploeg, voor W.F. Hermans als die op bezoek was, en thuis in Haren, in zijn huis 'Het Woeste Hoekje' dat hij met zijn echtgenote Riek van der Zee bewoonde. Daar zat hij dan in zijn *Donkere Kamer*, een geheel zwartgeverfd vertrek. Daar trad hij de dreigende nacht tegemoet door wakker te blijven, naar de Spaanse zigeunermuziek op zijn ruisende en krakende grammofoonplaten te luisteren en daarbij dan te tekenen. Dan liet hij zich volstromen met die magische klanken en tekende net zo lang door tot de dageraad de vleermuizen, de uilen en de zwarte katten verjoeg. Zoals de beelden dan in zijn hoofd verschenen, reproduceerden ze zich, als in een automatisch schrift, bijna gelijktijdig op het papier in een tekenstijl die nauwelijks afweek van zijn handschrift. "Laten we zijn tekeningen accepteren als droombeelden," schreef de voormalige directeur van het Groninger Museum Jos de Gruyter. "Een onbepaalbaar en toch scherp gefixeerd droombeeld. Niet

de illustratie van een droom, maar zijn plotselinge, onverklaarbare aanwezigheid. Want de tekeningen van deze dichter/schilder zijn niet beschrijvend, maar visionair."

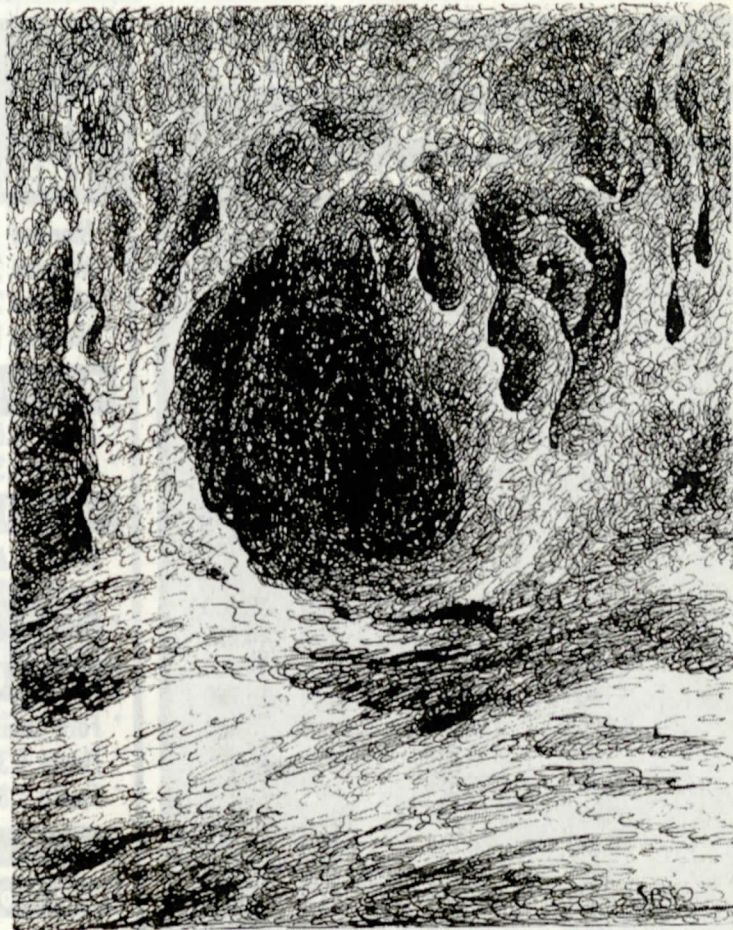
De vraag in hoeverre persoonlijke ervaringen ten grondslag lagen aan de vaak gruwelijke onderwerpen bij Hendrik de Vries werd al in de jaren '30 gesteld. In 1937 door E. du Perron bijvoorbeeld (*Verzamelde Werk*, deel 6). De doorgaans zeer nuchtere E. du Perron schreef over Hendrik de Vries, voor wie hij overigens een mateloze bewondering koesterde, met veel inzicht en gevoel voor de verhouding tussen het persoonlijke en het artistieke aspect van een oeuvre, het volgende: "Er zijn enige vermoorde kinderen verborgen in zijn poëzie; zo is het of men naar de een of andere overdekte monsterlijkheid moet graven in zijn uitvoeriger tekeningen. Voor de psycho-analytische uitlegger onder wie, vooral in literaire kringen, aan beunhazen geen gebrek is, is al dit werk literair en plastisch natuurlijk schreeuwend duidelijk, en zo bij elkaar vermoedelijk in drie tellen teruggebracht tot één hymne van wensdroom en dwangvoorstelling. Gelijk bij ons allen, voor wie maar goed genoeg

Hendrik de Vries in de tuin van 'Het Woeste Hoekje' in Haren, oktober 1976.
© Hans Vermeulen

NubN 4-10-96

Hendrik de Vries: fantastische dieren (pentekening).

Bosgezicht (pentekening).

Hendrik de Vries in de zomer van 1954 in de tuin van 'Het Woeste Hoekje' in Haren.

Er hing toverij in het ouderlijk huis

VERVOLG VAN PAGINA 19

zoekt. Maar het poëtisch gehalte is bij De Vries wat onze aandacht het meest boeit, en zijn nocturnes vol moord en hekserij zouden ons minder ontzag inboezemen als hij ons niet af en toe kwam influisteren dat 'het gras weer dicht met iepen (is) omkringd.' Het beeldende oeuvre van Hendrik de Vries, met zijn vulkanen, droomlandschappen, heksen, vampieren en dreigende vrouwen, doet ook sterk denken aan dat van voorlopers en tijdgenoten, symbolisten, expressionisten en surrealisten onder wie Max Ernst en Adolf Bohm, of de Nederlanders Janus de Winter, Matthijs Maris,

maar meestal kwam het een uit het ander voort. Drugs werden gebruikt om angst te dempen en de demonen die in de hoofden spookten te bezweren, maar brachten zelf ook weer monsters voort. Ook bij Kubin gaat het om het uitbeelden van visioenen en nachtmerries in Goya- en Ensor-achtige voorstellingen, visioenen die voortkwamen uit aanvallen van ernstige depressie. Kubin herkende in de obsessieve droomtafelen van Klinger, Rops, Munch en Ensor zijn eigen depressieve waanvoorstellingen en zag lange tijd in Odilon Redon een geestverwant.

daarin een angst-dempende of angst-versterkende rol. Zoals bij de moeder van Hendrik de Vries:

Zijn moeder bleef hem bespieden, Ontnam hem steeds weer zijn deken Op zoek naar verkeerde spelen, bestrafte zijn valse streken. (fragment uit *Levensroman*)

Schokkender, en de kunstmatige verbinding tussen dood en erotiek versterkend, is wat Dick Leutscher - secretaris van de Stichting Hendrik de Vries-Riek van der Zee - die Hen-

van Hendrik de Vries. Zijn vader dr. Wobbe de Vries was leraar aan het Gymnasium, die 23 talen sprak, behalve het Spaans - 'de taal van de vijand'. De moeder, Frouwktje Opten, wordt later door haar soms vreemde gedrag, als neurotisch betiteld, maar leed - naar wat Hendrik de Vries over haar vertelde en hoe hij haar in zijn dichtregels portretteerde - aan een veel ernstiger vorm van onevenwichtigheid. Daarbij traden paranoïde wanen en verwardheid op. Zijn moeder was als eerste liefdesobject voor het kind een vrouw met dreigende, onverwachte uitbarstingen, verwijten

'Mooi kind. Ik ben dol op jou. Wring je niet los. Wat zou 't geven? 't Is of ik een misdaad pleeg. Hou je doodstil. Je moet mee.' (Goyescos, fragment)

'De moeder, in 't voor gevoel Van haar naadrend najaar, morde Vaak bits en koel, plots uitbundig, Ontrustte zij donkre neigingen Dier drie door heur felle dreigingen Van vreemde gevaren kundig. (Gitaarfantasieën)

En als zijn vader overlijdt, voordat ook de moeder zou

de enige remedie was om niet eveneens door de demonen van waan en woede bezeten te raken? Waarvoor hij zelfs een 'geheimtaal' ontdekte, het Spaans, de enige taal die zijn taalkundige vader niet beheerste. Een geheimtaal die in kinderlijk magische zin meer leek te kunnen uitdrukken dan het Nederlands of een andere taal ooit zou vermogen.

Mijn schildring, mijn gedicht, Mijn stijl die geesten bant heeft mede part en deel aan Goya's raadslig land (Goyescos - 1971)

Hendrik de Vries-lezingen

Stromend als lava

Minke Muilwijk

Griezelen is lekker, dat weet elk kind en dat wist dichter-kunstenaar en kindervriend Hendrik de Vries als geen ander. Men kan dat nalezen in zijn *Sprookjes* (Bert Bakker, f 29,90) die hij in de jaren '30, als een Nederlandse Charles Dodgson alias Lewis Carroll, vertelde aan de kinderen van zijn kunstbroeders van de Groninger Kunstkring De Ploeg. Ter gelegenheid van de herdenking van zijn honderdste geboortjaar werden ze opnieuw uitgegeven. Deze vertellingen (want dat zijn het, meer dan leesverhalen), hebben niets van doen met de gekuiste, zogenaamd kindvriendelijke versies van bekende sprookjes als Assepoester, waarin de boze stiefzusters het glazen muiltje eenvoudigweg niet om hun grote

voeten gewrongen krijgen en verder met de schrik vrij komen, maar des te meer met de bloederige auto-mutilaties van de oorspronkelijke versie, waarin hen tenslotte nog door Assepoesters rechtslievende duiven de ogen worden uitgepikt. De Vries maakt het zelfs nog bonter, want wordt bij Grimm en Andersen uiteindelijk het kwade toch gestraft en het goede beloond, in zijn *Sprookjes* is die uitkomst volstrekt willekeurig en wil het ook nog wel eens voorkomen dat het mooie prinsesje door haar jaloerse moeder ('Ze wou het liefst het gezichtje van haar meisje vernielen met een stuk gloeiend ijzer') aan de eerste de beste dienaar wordt geschonken - om tenslotte, vastgelegd in een hondenkooi met 'haar neteldoekse hempje boven haar hoofdje bij mekaar' gebonden, een gruwelijk einde te vinden in de sneeuw.

Het zijn wonderlijke 'Er was eens'-verhalen, waarvan er niet één eindigt met 'en ze leefden nog lang en gelukkig'; een sprookje van Hendrik de Vries heeft meer de neiging te besluiten in de trant van: 'De heks kwam uit haar schuilhoek en heeft hen een voor een gebeten

ondanks de erkenning van De Vries' artistieke enigheid, overigens toch weer dwarsverbanden gelegd met Europese stromingen als futurisme, vitalisme, expressionisme en surrealisme. Herma Hekkema heeft het naar aanleiding van De Vries' fantastische schetsen van visionaire metropolen over 'geo- en biomorfe idiommen' in de expressionistische architectuur, over 'stadskronen', 'bergtopoverkluisingen' en 'knokelstructuren' en over schetsen die 'uitgesproken biomorf' aandoen, hoewel 'idiom en intentie zich onafhankelijk van elkaar (laten) definiëren'. Zodat we na lezing met een dichtregel van De Vries zelf rustig kunnen concluderen: 't Geheimste is geheim gebleven', wat toevallig, maar heel toepasselijk, ook de titel van de catalogus is.

In de *Biografische Schets van Jan van der Vegt* (De Prom, f 24,90) kunnen we nog eens nalezen hoe De Vries' tekeningen en poëzie ontstonden: vaak gebeurde dat in een roes, waarvoor een paar glazen wijn voldoende waren. Ook een koortsaanval was een geschikt middel om poëzie in zich te laten opkomen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog dronk hij slaolie, waarvan hij in een staat van erotische opwindung geraakte waarin hij niet meer wist wat hij op doek of papier kwakte. Van der Vegt heeft het ook maar steeds over 'autoerotiek', wat dat ook precies moge betekenen, wellicht dat De Vries zijn zinnelijkheid weliswaar niet verdrong, maar evenmin projecteerde op (andermans) vlees en bloed.

Voor het overige vierde hij zijn zinnelijke driften uit in zijn teken- en dichtwerk. Aardig in Van der Vegt's 'Schets' is dan ook de consequent volgehouden formulering dat bepaalde plaatsen en situaties 'poëzie bij hem losmaakten'. Verder komen we meer te weten over De Vries' zeer bepalende verhouding met zijn als een groot geleerde vereerde vader en zijn psychisch gestoorde moeder, over zijn passie voor Spanje en

Bohm, of de Nederlanders Janus de Winter, Matthijs Maris, Albert Plasschaert. Maar vooral het oeuvre van de in Boheim geboren Oostenrijker Alfred Kubin (1877-1959) lijkt verbluffend sterk op dat van De Vries. Kubin – met Kandinsky, Marc en enkele anderen, oprichter van de kunstenaarsgroep *Blaue Reiter* – en De Vries hielden zich met dezelfde onderwerpen bezig, zoals zigeuners, voorhistorische wezens, vampiers; voor beiden ook was Goya een belangrijke bron. Maar stilistisch is er evenzeer een sterke overeenkomst. De tentoonstelling met werk van Hendrik de Vries volgde in het Kubin-Haus van het Landesmuseum in het Oostenrijkse Linz, draagt dan ook terecht de titel *Hendrik de Vries, der Niederländische Kubin*. Toch kende Hendrik de Vries, althans in het begin, het werk van Alfred Kubin niet.

Wat het oeuvre van laatromantische en vroeg-expressionistische kunstenaars als Kubin, De Vries, Munch en vele anderen ook met elkaar verbond en een sleutel vormt tot een overeenkomstige onderwerpkeuze, is het psychisch lijden dat min of meer aan de wieg staat van hun kunstuitingen. Of dat nu om pure krankzinnigheid of een romantisch gecultiveerd, chronisch ongelukkig voelen gaat. Het uitbeelden van fantastische werelden, koortsdromen, angstvisioenen en hallucinaties komt voort uit obsessies en angsten die in de jeugd werden gevormd. Soms speelde drugsgebruik daarbij een rol,

don een geestverwant.

De gewoonte in het fin-de-siècle om seksualiteit en dood met elkaar te verbinden (de Dood en het Meisje-thema) werd voor een deel ingegeven door de ernstige syfilis-epidemie in die tijd, waarbij mannen seksueel actieve vrouwen afschilderden als dodelijke vampiers, heksen en Salomés. Waarbij de hoge sterfte in het algemeen er voor zorgdroeg dat de meeste kinderen al op vroege leeftijd – als ze midden in hun seksuele ontwikkeling zaten – ouders of broers en zusjes moesten verliezen, waardoor het ene verwarrende verschijnsel gemakkelijk met het andere in verband kon worden gebracht. De cultuur van de 19de eeuw, van het fin-de-siècle en de tijd rond de Eerste Wereldoorlog kan dan ook gezien worden als een cultuur van rouw om het verlies van hetgeen geliefd was en van het (seksueel gevoede) schuldgevoel, dat zich manifesteerde als Het Geheim. Daarbij speelde de dubbele moraal en de verwrongen ideeën over het verschijnsel seksualiteit een grote rol, wat zou duren tot de seksuele revolutie eind jaren '60. Geen wonder dat er een groot spanningsveld lag tussen wat de buitenwereld aan normen hanteerde en wat kinderen bij zichzelf onder de dekens ontdekten en koste wat kost geheim moesten houden. Vooral voor jongetjes was dat lastig, door de fysiek opdringerige aanwezigheid van hun geslachtsorgaan en de onuitwisbare vochtplekken die dat in de lakens veroorzaakte. De houding van de ouders speelde

de Stichting Hendrik de Vries-Riek van der Zee – die Hendrik de Vries goed gekend heeft, zich herinnert. "Hij vertelde wel dat hij met zijn twee broers in bed lag en zijn moeder langskwam en zei dat zij hun handen boven de deken moesten houden. 'Anders ga je naar het kerkhof', riep zij dan". Ook eiste de moeder van haar echtgenoot dat die iets ondernam tegen dat 'verwenste geteken' van haar Hendrik, 'Van al die nare tonelen met stierenboel.' Waarna de vader en moeder bleven ruziën over de naar Groninger maatstaven barbaarse gewoonte van de Spanjaarden stierengevechten te organiseren. Hoewel Hendrik de Vries-kenner Willem Wilminck ervan overtuigd is dat de jeugd van Hendrik de Vries niet ongelukkig was, was er van onbekommerdheid toch geen sprake. In wat Hendrik de Vries daar zelf over meedeelde aan vrienden, wat hij in zijn sterk autobiografisch getinte gedichten heeft beschreven en in zijn tekeningen uitbeelde – als het gaat om vrouwen als boosaardige oude heksen of als lieflijke kleine meisjes – komt een weliswaar onvolkomen, maar scherp beeld naar voren van een bedreigde kindertijd. En dat het maar het veiligste was om kind te blijven, om niet volwassen te worden maar voort te drijven op de onderstroom van een innerlijke, verborgen belevingswereld. Dat heeft vermoedelijk minder met de boze moeder tegenover de op zichzelf gerichte kinderlijke seksualiteit te maken, dan met een ander verontrustend verschijnsel in het vroege leven

vrouw met dreigende, onverwachte uitbarstingen, verwijten en woedeaanvallen. Zoals de boze stiefmoeders, huishoudsters en heksen in sprookjes. Haar verwardheid of op z'n minst verwarring scheppende gedrag moet een sterk bedreigend effect op haar kinderen hebben gehad, en onrust, onzekerheid en een vorm van spleen in de huiselijke atmosfeer hebben gebracht. Zij vermoedde complotten, was als zodanig vluchtplaats en dreiging tegelijk.

Het gezicht van zijn moeder had vele gezichten, vrolijk, droef, woedend en in niet te voorspellen volgorde. 'Een furie, een boze fee,' zoals hij het in één van zijn gedichten omschreef. Zoals de heksen op de etsen en schilderijen van Goya. Er hing toverij in het ouderlijk huis. En waarom hield zijn moeder zijn stiekem onder de dekens uitgevoerde seksuele rituelen bestraffend in de gaten? Was zijn lust soms haar obsessie? Een betoverde moeder. El amor brujo.

*De wind snerpte en sneeuw kwam zweven.
Van ver dreigde al witte rouw.
Een jongetje, klein, misschien wel tien, maar het schijnt eer zeven,
zwerfde door een buurt, nooit gezien
schrok voor een sluipende vrouw
Die beslist iets wou: hem éven
Fel bekeek, zich schielijk neeg,
Toegreep met kracht, en hem kreeg,
Uitzinnig ten kus geheven.*

En als zijn vader overlijdt, voordat ook de moeder zou sterven, aan het eind van de oorlog:
*Hoe donker leek ons huis.
Mijn moeder verwachtte mij.
Haar gelaat vertoonde geen spoor van wroeging.
Zij stond onbewegelijk achter het venster.
Men had gezworen dat het drama haar niet raakte.
Geen hartstochtelijk gehuil.
Die rust deed mij schrikken.
Maar opeens riep zij uit:
'Booswicht! Beschuldig mij niet
Van zo'n onwaardig misdrijf!
Geen woord meer nu
Dat voedsel geeft aan argwaan!
Fij tegen mij, je moeder!*

*Mij zijn dood verwijten! Mij in de schoenen schuiven
Hem door mishandeling vermoord te hebben!*

En dan vervolgt Hendrik de Vries wanhopig in dit diep-dramatische *Cuento funeral*, een van zijn *Verdwaalde zangen*:

*(Mijn God, nooit beschuldigde ik deze dwaaze stumper!
Haar aanvallen van razernij!
Armzalige leerjaren
Van haar zwarte kwelduivel,
haar slechte geweten.)*

Heeft Hendrik de Vries zijn leven lang wellicht rondgelopen met de angst om, net als zijn moeder, in zijn diepste verborgen wezen, door erfelijkheid besmet, geestelijk gestoord te zijn of te worden? Door dezelfde zwarte kwelduivel geplagd? Was zijn geheim dat zijn niet aflatende dichter- en kunstenaarschap – de gespletenheid van zijn dubbeltalent –

Hendrik de Vries-lezingen
Stichting Groninger Supplement.
10 okt. 't Atelier, Verlengde Hereweg 210, Groningen 20.15 uur De Haagse literatuurcriticus en schrijver Pierre H. Dubois presenteert zijn vroegere correspondentie met Hendrik de Vries over **poëzie-opvattingen**. De emeritus hoogleraar Nederlands A.L. Söte-mann over **De Vries' poetica**. 25 okt. Groninger Museum 20.15 uur **Spaanse volkspoëzie**, getoonzette gedichten van Hendrik de Vries, door het Duo Accord Vocalique met Riekje Bakker, mezzosopraan en Siebert Nix, piano. De Groninger hoogleraar Spaanse taal- en letterkunde Hub Hermans reconstrueert **De Vries' beeld van Spanje** op basis van copla's, foto's en brieven.
3 nov. Openbare Bibliotheek, Groningen 15.00 uur De op Hendrik de Vries gepromoveerde dichter Willem Wilminck over de **sprookjes** van De Vries.
8 nov. Boekhandel Scholtens Wristers, Groningen 19.30 uur Hendrik de Vries-biograaf Jan van der Vegt over **het autobiografische element** in het oeuvre van Hendrik de Vries.
Albert Hogeveen interviewt Jan van der Vegt n.a.v. diens **biografische schets** over het leven van Hendrik de Vries.
10 nov. De Eem, Hoger der Aa 6, Groningen 14.30 uur Oud-vriend van Hendrik de Vries en secretaris van de Stichting Hendrik de Vries-Riek van der Zee over **de schilderijen en tekeningen** van Hendrik de Vries.
Gesprek tussen Dick Leutscher en schrijver/Hendrik de Vriesbewonderaar Jean Paul Franssens over **het fantastische element** in het werk van beide kunstenaars.

teende vereerde vader en zijn psychisch gestoorde moeder, over zijn passie voor Spanje en over zijn karakter, dat weliswaar kalm en beminlijk was, maar ook weer niet zo onverstaanbaar dat hij ervoor terugschrok om iemand in het openbaar in het Spaans uit te vloeken. En dat hij tot zijn dood Groninger en een zeer opmerkelijk man bleef.

Met de toon van de sprookjes correspondeert de steer van de bijgevoegde illustraties: pentekeningen van de kunstenaar zelf, in de voor hem karakteristieke lijn, die door voormalig Groninger Museum-directeur Jos de Gruyter ooit trefend werd omschreven als een lijn die 'kan stromen als lava, driftig woekeren als oerwoudvegetatie'. Het is de lijn waarmee De Vries zijn onderwerp als het ware 'omcirkelt', maar nooit definieert, wat de tekeningen een grote suggestiviteit geeft; zo is het oude vrouwtje één en al boos oog in kwaadaardige rimpeling en de heks van zo'n toegenepen directheid in vervloeiende zwarte vlakken dat je er ondanks jezelf van huivert.

Over het beeldend werk van Hendrik de Vries staat meer wetenswaardigs in de tentoonstellingscatalogus *De Ploeg verzameld in het Groninger Museum (3)*; *Hendrik de Vries 1896-1989* (uitgave Groninger Museum, f 75,00), waarin ook het artikel van Jos de Gruyter waaruit ik hierboven citeerde werd opgenomen. Hierin verder een lezenswaardig stuk van een andere Ploeg-kunstenaar, Johan Dijkstra, die voor de in geen enkele stroming in te passen tekenstijl van De Vries verklaringen zoekt in 'een atavistische drang', 'een heimwee naar het droomleven van het kind, van de oermens, de holbewoner' en zich afvraagt of het tekenen en schilderen van zijn vriend magie bedrijven is. Tenslotte noemt hij hem 'een ontdekkingsreiziger in de wereld van de geest – zijn wereld.' En daarmee is de plaats van De Vries wel zo ongeveer bepaald. In andere bijdragen worden,

Een opmerkelijk man, en daarbij gezegend met een kop die markant genoeg was om door zijn mede-Ploegkustenaars zo'n dertig keer vereeuwigd te worden. Deze portretten zijn nu door W.R.H. Koops, voorzitter van de Stichting Hendrik de Vries/Riek van der Zee, samengebracht onder de titel *'Hendrik de Vries geportretteerd door leden van 'De Ploeg'* (uitgave Letterkundig Museum, f 14,95). Er zit een aantal zeer fraaie portretten bij, zoals dat van Jan van der Zee, dat een hoekig opgevatte dichter laat zien, wiens lichte doordringende ogen fraai contrasteren met het donkere haar. Het boekje bevat behalve een gevarieerde portretgalerij ook citaten uit briefwisselingen, waaruit blijkt dat De Vries zich weliswaar volgaarne liet portretteren, maar daarom nog niet voetstoots akkoord ging met alle artistieke uitwerkingen van zijn karakteristiek dichterhoofd.

Ter gelegenheid van het honderdste geboortjaar van de dichter verscheen tenslotte een klein, edoch kostbaar monument: dertig drukkers van Stichting Drukwerk in de Marge wijdden aan een dertigtal door de Stichting Hendrik de Vries/Riek van der Zee beschikbaar gestelde manuscripten hun beste papier, drukletters en persen. Resultaat: een dertigtal boekjes met niet eerder gepubliceerde gedichten van Hendrik de Vries, die stuk voor stuk typografische kunstwerkjes zijn. De cassette *Die droomwereld in te dringen!* waarin deze boekjes zijn samengebracht werd in een oplage van 100 genummerde exemplaren uitgebracht bij de Typografentafel en kost f 225,00.

speciale uitgaven Hendrik de Vries

V.l.n.r. Hendrik de Vries: schilderij van een meisje; Monsters (pentekening); Landschap (pentekening); Hendrik de Vries in 1925 in de Herestraat; Bedreigd meisje (pentekening)